ԳԱՑՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համ.		10	Մէճ.
»	» Գաւառաց »	12	»
Վեցամս.	» Կ. Պոլսոյ »	5	»
»	» Գաւառաց »	6	»
Օտար երկիրներու		» 21/2	Լիրա

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրուշ, երկու անգամի համար 2 ղրուշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի :
Մէկ մի թիւ 40 փարա արժած :

ՄԱՍԻՍ
ԼՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՑՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրաց ձանրու ծախքը խմբագրութեան վրայ է :
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին պէտք ուղղուի, Դալաթիա Աանարգճը—լար Ճատտէսի թիւ 198՝ Նորօ խան ; Մասիս գրասենեակը :
Ձանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր :
Զղջուած նամակ, յօդուած, եւ այլն չեն դարձուիր :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 27 ՄԱՅԻՍ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լոնտրա 4 յունիս.

Ստանտարտ լրագիրը կը հաստատէ թէ բոլոր տէրութիւնք առ Բ. Դուռն ուղղուելիք համիմաստ ծանուցագրին խմբագրութեան ծրագրին ընդունած են :

Այս ստորեւ հասած հեռագիրը

Աթէնք 7 յունիս.

Քորֆուի մէջ Հելլենական զօրք համախմբեցաւ :

Հօրա լրագիրը սուտ կը հանէ երէկ տարածուած զրոյցներն, որոց նայելով Հելլենաց թագաւորն տեղապահ Աթէնք պիտի վերադառնայ և երեսփոխանաց ժողովը արտաքոյ կարգի նիստ ընելու պիտի հրաւիրուի ի մօտոյ: Նոյն լրագիրը կը ծանուցանէ նաև թէ Հելլենական կառավարութիւնը պատերազմական պատրաստութիւններ կընէ, որպէս զի երկիրն ամեն պատահականութեան դէմ պատրաստ գտնուի :

Փիլիպէ 7 յունիս.

Թաւրթէն տիւ Մանուաւ և Պորթուիք գնդապետներէն բաղկացեալ յանձնախումբն, որ Գըրճալիի խռովութեանց վրայ քննութիւն ընելու պաշտօն ունէր, Փիլիպէ վերադարձաւ, և անկողմնակալ ոգւով շինուած տեղեկագիր մը ներկայեց ընդհանուր կառավարիչ Ալէքօ փաշային, Այս տեղեկագիրը կը պահանջէ որ 36 հոգի, որոց Ցն սպայ, դատաստանի ենթարկուին, և 5000 ոսկւոյ գումար մը կը խնդրէ իբրև հատուցում Գըրճալիի այն բնակչաց, որք վնասներ կրած են :

Լոնտրա 7 յունիս

Օսմ. Քօնս.		10 7/8
Փոխ.	1865	10 1/2
»	1869	11 1/4
»	1871	67 1/2
»	1872	19 1/4
»	1873	11
»	Եգիպտ.	86 7/8
Անգղ. Քօնս.		99 1/4

Փարիզ 7 յունիս.

Օսմ. Քօնս.		11,15
» Երկաթուղի		36,
Գաղղ. »	5 0/0	119,
» »	3 0/0 Նոր	85,80

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական Իզզէտտին շոգենաւն ուրբաթ գիշեր մայրաքաղաքէս մեկնած էր և հրամանատարը կնքեալ թուղթ մ'ունէր իւր ձեռքը, զոր Դարդանէլի նեղուցն անցնելէն յետոյ բանալով՝ պարունակութեանը համեմատ պիտի գործէր. Ընդհանուր հետաքրքրութիւն պատճառած էր այս խորհրդաւորութիւնն, և երէկ առաւօտ այլ և այլ զրոյցներ կը պտըտէին : Ոմանք կ'ըսէին թէ Միտհաթ փաշան Կ. Պոլիս կանչուած է. այլք նախարարական մօտալուտ կարևոր փոփոխութեանց խօսք կընէին, եւ, Վագըթ լրագիրն իւր այս աւուր թըւով կը ծանուցանէ թէ՝ Իզզէտտին շոգենաւն, որոյ մէջ կայսերական թիկնապահ մը կար, Սելանիկ երթալով, տեղւոյն կուսակալ և երբեմն Տիարպէքիրի Քօմիսէր Աղէքսին փաշան առած և երէկ իրիկուն Կ. Պոլիս բերած է : Այպէտին փաշան շոգենաւէն ելնելուն պէս կայսերական պալատն երթալով Վեհ. Սուլթանին ներկայացաւ, որ, կը յայտնէ Վագըթ, «յոյժ կարևոր պաշտօն մը» պիտի յանձնէ Ն. Վսեմութեան :

Վեհ. Սուլթանը շաբաթ օրն այլ Մուշիրեալ Նէտիմ փաշան իւր քով կանչած է :

Բ. Դրան կէս պաշտօնական իմաց տրուած է թէ յունիս 15 էն կամ 16էն (Ն. Տ.) Պէրլինի մէջ դեսպանախորհրդակցութեան մը պիտի գումարի վերջնական լուծում մը տալու համար Թուրքօ—Հելլենական խնդրոյն. Ֆօր տիւ Պամֆօր կըսէ թէ յիշեալ դեսպանախորհրդին մէջ ուրիշ խնդիր չպիտի յուզուի : Բոլոր տէրութիւնք Թուրքօ Հելլենական նոր սահմանագլխին նկատմամբ համաձայնած են, և դեսպանախորհրդին ուրիշ բան չպիտի ընէ, բայց եթէ այդ համաձայնութիւնը վաւերացնել՝ առաջադրեալ լուծումը նախագծելով : Ընդհանրապէս Հելլենական խնդիրը լուծուած կը նկատուի, մանաւանդ մեծ դեսպանատան մը կողմանէ վերջին օրերս եղած յայտարարութիւնէ մ'ի վեր Արդարև, կը հաստատեն թէ քաղաքիս մեծ դեսպաններէն մին անցեալ երկուշաբթի օրը Սաֆա փաշային խորհրդատուեր է, որպէս զի Եւրոպիոյ կողմանէ ընդունելի կարելի եղած սահմանագիծ մ'առաջարկելով, Բ. Դրան յօժարակամութիւնն ապացուցանէ և դեսպանախորհրդին գումարման առաջքն առնու : Սաֆա փաշան այս բանը նախարարաց խորհրդին առաջարկեր է, և Դուռըն անցեալ ուրբաթ օր ամկանին իւր տալու պատասխանին վրայ կը մտածէր, երբ յիշեալ դեսպանն իմաց տուաւ Սաֆա փաշային թէ այսուհետև անօգուտ էր իւր առաջարկութեան ղրկել, որովհետև տէրութիւնք իրենց մէջ արդէն որոշած են Թուրքօ—Հելլենական նոր սահմանագլուխը.

Մակեդոնիոյ Պուլղարք իրենց իրաւանց պաշտպանութեան մէջ մեծ համարձակութիւն կը ցուցնեն: Անցեալ շաբթուան մէջ Եւրոպական յանձնախմբին ատենադպիր մ'ուղղելով բողոքելին այն եղանակին դէմ, որով Բ. Դուռը Պէրլինի դաշնագրութեան 23րդ յօդուածին համեմատ «տեղական ցանձնախմբեր» կազմած էր, Պուլղարք գանգատեցան թէ մինչդեռ Մակեդոնիոյ ժողովրդեան մեծամասնութիւնը Պուլղար է, յիշեալ յանձնախմբոյ մէջ մէկ Պուլղար մ'անդամ չէր գտնուեր, և թէ Թրքական իշխանութիւնք նոյն իսկ կառավարական պաշտօնատարներէն ցանձնախումբ մը կազմելով, Բ. Դրնէն եկած բարենորոգմանց ծրագրին տանոց փաւերացնել տալէ զատ ուրիշ բան չըրին : Պուլղարաց այս գանգատն ի նկատ առնուած կ'երևի, որովհետև Եւրոպական յանձնախմբին անդամք՝ այ յիշեալ ծրագրերուն չեն հաւնիր :

Մակեդոնիոյ Պուլղարք երկրորդ ձեռնարկ մ'այլ ըրին : Իրենց երևելիներէն բաղկացեալ պատգամաւորութիւն մ'ուրբաթ օրը Պէօյիւքտէրէ երթալով՝ Անգղիական դեսպանատան ներկայացաւ, և երկրորդ ատենադպրով մ'աւելի բացորոշ կերպիւ յայտնեց Պուլղարաց գանգատները՝ Պէրլինի դաշնագրին 23րդ յօդուածին Բ. Դրան կողմանէ գործադրուելուն եղանակին դէմ :

Լորտ Կօշէնս Ֆիձ—Մօրիս սիրալիր ընդունելութիւն ըրաւ, և մեծ ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ Մակեդոնիոյ մէջ գործոց վիճակին վրայ Պուլղար պատգամաւորութեան տուած բացատրութիւններն, և այս նկատմամբ ինք ևս այլ և այլ հարցումներ ըրաւ : Ցեռոյ բառ թէ Պուլղարիոյ և Արևելեան Ռումէլիի մէջ իրենց ժողովրդեան վրայ ի գործ դրուած բռնութիւնք մեծ վնաս կուտան նոյն ինքն Պուլղարաց դատին, ըսաւ ուրեմն, թէ և Անգղիոյ ժողովուրդն՝ և մանաւանդ առաջին նախարար Պ. Կլատսթօն մեծ համակրութիւն յայտնեցին Պուլղար ժողովրդեան, այդ բռնութեանց վրայ տպաւորութեան պիտի ըսաւ թէ աւելորդ է Մակեդոնիոյ Պուլղարաց այ ազատ օրէնքներ տալ, քանի որ չեն գիտեր լաւ գործածել զանոնք : Հետևաբար աղնիւ Լորտը խնդրեց Պուլղարական պատուիրակութեան անդամներէն, որ սահմանագլխէն անդին՝ այն է Արևելեան Ռումէլի և Պուլղարիոյ մէջ գտնուող իրենց բարեկամներուն վրայ ազդեցութիւն ի գործ դնեն, որպէս զի այսուհետև լաւագոյն կերպիւ ըմբռնեն իրենց պարտքը :

Լորտ Կօշէնս Ֆիձ—Մօրիս խոստացաւ նաև որ երբ այսպէս մեծ գժուարութիւն մը մէջ տեղէն վերնայ, Եւրոպական յանձնախումբն և մանաւանդ ինք՝ Մակեդոնիոյ Պուլղարաց բաղձանքները կատարելու հոգ կը տանին :

Ասկից զատ, Մակեդոնիոյ Պուլղարք 30ի չափ յօդուածէ բաղկացեալ բարենորոգմանց ծրագիր մը ներկայած են Եւրոպական յանձնախմբին, յորում քաղաքական անհաւասարութեանց ջնջումը կը պահանջեն, և այլ և այլ կարևոր առաջարկներ կընեն :

Գաղղիական նոր դեսպան Պ. Թիսօ որ իւր վկայագիրը վերջին օրերս միայն առնոյած էր, երէկ սովորական հանդիսիւ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալով՝ Ն. Կ. Վեհափառութեան մատոյց զանոնք, և յետոյ Բ. Դրան երթալով՝ մեծ պատւով ընդունուեցաւ և առաջին նախարարին և արտաքին նախարարաց հետ տեսակցեցաւ :

Քուրիէ տ'Օրիան իւր երէկուան թուով հետևեալ լուրը կուտայ.

« Գաղղիական նոր դեսպան Պ.
« Թիսօ Վեհ. Սուլթանին ներկայա-
« նալէ առաջ, Պէրլինի դաշնագի-
« րըն ստորագրող վեց մեծ տէրու-
« թեանց դեսպանք իրենց երկրա-
« գործն՝ այն է Գերմանական դես-
« պան Հաձֆէլտ կոմսին նախագա-
« հութեան ներքև գումարուելով,
« Դարտայի, Ցանինայի և Հա-
« յաստանի խնդրոց վերաբերեալ
« հաւաքական ծանուցագիրը պի-
« տի խմբագրեն : »

Իսկ Ֆօր տիւ Պամֆօր իւր երէկուան թուով պարզապէս կը ծանուցանէ թէ Պ. Թիսօ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալէ յետոյ, — իրողութիւն մը, որ երէկ տեղի ունեցաւ, — մեծ տէրութեանց դեսպանք Բ. Դրան պիտի ղրկեն այն հաւաքական ծանուցագիրն, որ Պէրլինի դաշնագրին չգործադրուած մասանց գործադրութիւնը կը պահանջէ, և կը ծանուցանէ Թուրք կառավարութեան թէ Պէրլինի մէջ դեսպանախորհրդակցութեան մը պիտի գումարի, որուն վեց մեծ տէրութեանց դեսպանները միայն պիտի մասնակցին :

Երէկուան Թղթատարով առնուած Անգղիական լրագիրք մայիս 30 թուով հեռագիր մը կը հրատարակեն ծանուցանելով թէ Բ. Դուռը խորհրդարար պատուիրակ մը ղրկեր է Փարիզ՝ Գաղղիական կառավարութեան մօտ պաշտօն մը կատարելու :

Վեհ. Սուլթանը Ռուսիոյ կայսրուհւոյն մահուան առթիւ ցաւակցութեան հեռագիր ղրկեց Վեհ. Աղէքսանդր Բ. կայսեր :

Լոնտրայի Օսմ. դեսպան Մուսուրուս փաշան, որ մայրաքաղաքս կը գտնուի, երէկ Պ. Կօշէնի այցելութիւն տալով, օրուան խնդրոց վրայ խորհրդակցեցաւ անոր հետ :

Պատերազմական նախարարութիւնն այսօր ամսական մը պիտի վճարէ, կըսէ Վագըթ, իւր զինուորական և քաղաքային պաշտօնատարաց :

Հաւաս մայիս 31 թուով Անգղիական լրագրաց քաշուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ « Հա-
« սուն Գերապայծառին Հռոմ եր-
« թալը՝ բացատրութիւն տալու հա-
« մար է քանի մը հերձուածող հա-
« սարակութեանց հետ առկախ մը-
« նացած խնդրոց թեանց վրայ,
« որք Հռոմէական եկեղեցին վերա-
« դառնալ կը փափաքին՝ եթէ վա-
« տիկան ինչ ինչ զիջումներ ընէ : »

Վագըթ կը ծանուցանէ թէ Ռուսիոյ կայսրն հեռագրաւ իւր շնորհակալիքը ղրկած է Ցունաց Պատրիարքին, որ Ռուսիոյ կայսրուհւոյն մահուան առթիւ ցաւակցութիւն յայտնած էր :

Գաղղիական նոր դեսպան Պ. Թիսօ երէկ Ֆէնէրի Պատրիարքարանն երթալով, այցելութիւն տուաւ Ցունաց Պատրիարքին :

Կը լսենք թէ նախընթաց գիշեր Մեծ Նոր խանի մէջ փափազեան Գէորգ էֆէնտիի սենեակը գողեր մտեր են ձեղունը ծակելով, դրամարկղը կոտրեր են, մէջը գտնուած դրամներն ու արժեթղթերն առեր են, և բոլոր թուղթերն ու տոմարները կրակի տալէ յետոյ փախեր են :

Կ. Պոլսէն կը ծանուցանեն Անգղիական լրագրաց թէ Զմիւռնիոյ Անգղիական և Պարսկական հիւպատոսք ճիգ գնացեր են քննելու այն պարագայներն, յորս Պարսիկները անդւոյն Անգղիական հիւպատոսին նախատինք ըրած են :

Բեռլրապուրկէն մայիս 30 թուով կը հեռագրեն թէ Կորշաքոֆ իշխանին մի նամակն հրատարակուած է, յորում իշխանը կը ծանուցանէ թէ ի մօտոյ Գերմանիա կ'աղնուի :

Կեսարիայէն եկած մասնաւոր նամակներ կը ծանուցանեն թէ հունձքերը շատ լաւ են, այնպէս որ առատութիւնն այս տարի տարաքոյ կարգի պիտի լինի : Հացին և մսին գինն, որ մինչև ցարդ շատ սուղ էր, մեծապէս աժնցած է :

Լոնտրայէն յունիս 4 թուակաւ քաշուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Ջէյթինէի Անգղիական գործակատար և Տրքապոյի հիւպատոս Պ. Կլին, որ Ջէյթինէ երթալու հրաման առած և արդէն հոն հասած է, Պ. Կլատսթոնի կողմանէ պաշտօն ստանձնած է կարգադրել՝ եթէ հնար է՝ Ալպանիոյ Դարտայի խնդիրը : Պ. Կլին Տրքապոյէն մեկնած ժամանակ Ալպանիական միութեան գլուխներն հրաւիրեր է որ իւր վերադարձէն առաջ չգործեն :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԷՍՀԱՄԸ ՈՒՄՈՒՄԻԷ

Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ		11,38
Այս առաւօտ բացուեցաւ		11,37
Կէս օրին		11,35
Ռումէլի երկաթուղի	Փր.	35,75
Թղթադրամ	Օսմ. լիր.	1110
Թրամուայ	»	340

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ
26 Մայիս

Սօփիթէ Ճէնէրալ	Անգղ. լիր.	4,18
» Փոխանակութեան	»	3, 5
Կ. Պոլսոյ Պանքային	»	6,20
Քրէտի Ճէնէրալ	»	3,18
Փոխ. 1863	Ֆր.	—,
» 1865	»	59,
» 1869	»	58,
» 1872	»	19,50
» 1873	»	54,50

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
27 Մայիս

Անգղ. լիրա	ղրշ.	110 8
Նաբոլէոն ոսկի	»	87 38
Իմբերիալ Ռուսւ	»	90 22
Ռուսական թղթադրամ	8 ռուբ.	52 քարիք
Գերմանիա	ղրշ.	51 28
Մէճիտիէի տարբերութիւն	»	6 38
Հինդիա	»	208 30
Մէլտիէ	»	211 30
Պղինձ	»	510
5 փարանոց	»	350

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գաղղիական Նորընտիր դեսպան Պ. Թիսօ կիրակի օրը Ս. Պատրիարք Հօր փոխադարձ այցելութեան եկաւ 'ի Պատրիարքարան, և Նորին Սրբազնութիւնն անդ չգտնելով, այցետոմսը ձգեց Պատր. փոխանորդին և մեկնեցաւ :

Զեմք գիտեր թէ մեր Պատրիարքարանը ներքուստ մեկը գրաւո՞ծ է որ Գաղղիական դեսպանին պատշաճ ընդունելութիւն մը կարենար ընել, և անցեալ տարուան ցաւալի դէպքը չնորոգուէր. որովհետև տխուր ճշմարտութիւն մ'է որ, մինչդեռ ազգիս մէջ այժմ բազմաթիւ ուսումնական անձինք կը գտնուին, որք Եւրոպական քանի մը լեզուներ կրնան խօսիլ ու գրել, մեր Պատրիարքարանը քսան և հինգ տարի առաջուան վիճակին մէջ է դեռ, այսինքն հոն չկան պաշտօնատարներ, որք եւրոպական լեզուաց վրայ ըստ բաւականին տեղեկութիւն ունենալով, կարենան ի բացակայութեան Ս. Պատրիարք Հօր՝ օրինաւոր ընդունելութիւն մ'ընել այն բարձրաստիճան օտարազգեաց, որք այցելութեան կուգան Ն. Սրբազնութեան :

Իսկիւտարու հասարակութեան կողմէ շնորհակալութեան հանրագիր մը մատուցուած է Ս. Պատրիարք Հօր՝ այն արդեւքին համար՝ զոր հանած էր Նորին Սրբազնութիւնն ասկից առաջ յատուկ կոնդակաւ՝ աղգային գերեզմանատուներըն զբօսավայր ընելու անպատեհ սովորութեան դէմ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Թէրճէմանը Հաքիքաթ իւր ծանօթ ճակատամարտը կը շարունակէ Հայոց դէմ, բայց իւր գրուածներն իւր դիտաւորութեան տրամաբանութեան հակառակ արդիւնք կ'արտադրեն. Թուրք թերթը կը կարծէ թէ իւր երկարաբանութիւնները կրնան համոզել զԵւրոպա թէ Հայաստանի մէջ ի գործ դրուած անգթութեանց և հարստահարութեանց պատմութիւնները Կ. Պոլսոյ Հայոց հնարքներն են, նախանձոտութեան և զրպարտութեան արդիւնքն են. բայց կը մոռնայ թէ վերջին պատերազմին ժամանակ Անգլիական, Գաղղիական զինուորական պաշտօնատարներ զորեղ Թուրքական Ասիա, Քէմալ զօրավարի և իւր ընկերակիցներն, որք վերջին տարիներ Թուրքաստան էին: Ասոնք իրենց աչքով տեսան Քրդաց և այլոց խժդժութիւնները, և իբրև ականատես վկայ տեղեկագրեցին Կ. Պոլսոյ դեսպաններն և իրենց տէրութեան: Ասոնցմէ զատ՝ շատ մ'Անգղիոյ և Եւրոպայի լրագրաց թղթակիցներ ամեն օրուան լուրերն իրենց լրագրոց գրեցին և հրատարակեցին: Եւրոպական հիւպատոսներն այն ատեն դեռ սակաւաթիւ էին, բայց անոնք ևս բաւական տեղեկութիւններ տուին իրենց տէրութեանց: Անկէ ի վեր հիւպատոսաց թիւն աւելցաւ, և ասոնք հրահանգ ընկալան միշտ ուղևորութիւններ ընելով իրաց ստոյգ վիճակը քննել և տեղեկագրել: Անցեալ տարի Անգղիա Փոքր-Ասիոյ վրայ Կապոյտ Տետրակ մը հրատարակեց, և այս տարի ալ նոր Կապոյտ Տետրակ մ'եղաւ նոյն նիւթին վրայ: Երկուքն ևս լի են հարստահարութեանց պատմութիւններով: Եթէ երեք չորս տարիէ ի վեր Փոքր-Ասիոյ վրայ Եւրոպայի պաշտօնատարաց, սպայից, ուղևորաց և թղթակցաց գրուածներն հաւաքեն, կրնան ստուար հատորներ կազմել:

Իսկ Թէրճէմանի Հաքիքաթի Քուրդը՝ կամ տգիտութեամբ չգիտեր այդ հրատարակութիւնները, կամ չարամտութեամբ Կ. Պոլսոյ Հայերը զրպարտել կ'ուզէ իբր հեղինակ սոյն հրատարակութեանց՝ մանաւանդ Քրդերը զրպարտելու համար: Հայոց հրատարակութիւնները պաշտօնական են: Հայ մը կ'ըսպաննուի կամ կը հարստահարուի, կառավարութեան պաշտօնատարաց կը դիմէ և գործադրութիւն չ'կրնար ընդունիլ, իւր բողոքն ապարդիւն կը մնայ կամ շատ անգամ բողոքելէ կը վախնայ. այն ատեն իւր խնդիրն իւր հոգևոր վարչութեան կը յանձնէ կայսերական կառավարութեան ուշադրութեան հասցնելու համար. և այս փափուկ ու դժուարին պաշտօնն Ազգային Պատրիարքարանը կատարելու անհրաժեշտ պարտաւորութիւն ունի: Մեք փառաց եմք որ Հայոց Պատրիարքը խոհեմ ու զգոյշ և ուրախ կը լինի որ երբեք բողոքելու հարկը չպատահի, և ինք ալ թագրիրներ գրելու դառն հարկէն ազատի. Բայց լաւ գիտնալու է որ Եւրոպական տէրութիւնք ո՛չ Հայոց Պատրիարքարանի Թագրիրներուն, ո՛չ ալ Հայոց հրատարակութեանց վերայ կը հիմնեն իրենց տեղեկութիւնները, այլ իրենց պաշտօնատարաց պաշտօնական տեղեկագրերուն միայն կատարելապէս հաւատք կ'ընծայեն: Այս ա՛յնչափ ստոյգ է որ Հայոց Պատրիարքարանէն Սըր Լէյարտի հաղորդուած տեղեկութեանց, որք պաշտօնական Թագրիրներէ քաղուած էին, հարիւրէն մին անգամ Անգլիոյ ատրուան Կապոյտ Տետրակին մէջ անցած չէր:

Սակայն Թէրճէմանի Հաքիքաթի խօսք հասկընելու յոյս ունենալու համար, պէտք է իրմէն կատարեալ դատողութեան սպասել, որոյ մի օրինակն ահաւասիկ. կրնայ տեսնուիլ Քրդերուն քաղաքակրթութիւնը հաստատելու համար բաց խօսքերն: Քուրդերը Հոմերոսէն, Լամարթինէն, Վօլթերէն աւելի բարձր քանաստեղծներ ունին եղեր. եթէ Վօլթէր իւր գերեզմանէն ելնէր, Քրդաց փիլիսոփաներուն չ'կրնար հաւասարիլ եղե՛ր. Հայոց ... անկարող են եղեր Քրդական գրականութեան և իմաստասիրութեան արժէքը կշռելու. Հայոց ու Քրդաց մէջ խելքի և իմաստութեան մասին անհուն վիհ մը կայ եղե՛ր. Գ. Կլատսթոն անգամ իւր բանախօսութեանց մէջ Քրդերուն քաղաքակրթութեան մատուցած ծառայութիւնները պատկառանօք կը յիշէ եղե՛ր !!! Ասոնք ամենքը բանդագուշանք են, որք հեղինակին դատողութեան աստիճանը կը հաչակեն, որ անշուշտ անոր համար աւելի կը դայրանայ, որ հարստահարեալները ձայն կը հանեն և կը բողոքեն. սակայն՝ բան մ'որ յայտնի է այն է որ Եւրոպական լրագիրք Թէրճէմանի Հաքիքաթի յօդուածները բարձր տեղերէ ներշնչեալ համարելով կը կարծեն թէ կայսերական կառավարութիւնը դաշնագրութեամբ յանձն առած բարենորոգումները չպիտի գործադրէ: Ահա այս կարծիքն, որուն պատճառ կուտան Թէրճէմանի Հաքիքաթի անհեթեթ հրատարակութիւնները, փոխանակ օգտի մեծ վնաս կուտայ Թուրքիոյ դատին:

ՀԱՅՔ ԵՒ ՔՈՒՐԴՔ

—

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԸ

ԱՌ ԹԷՐՃԷՄԱՆԸ ՀԱՔԻՔԱԹ

Գ.

Ցետոյ կու գայ գործին թատերական մասն: "Եթէ Եւրոպական տէրութիւնք պնդեն Քրդաստանի (*) "բարենորոգմանց վրայ, այն ժողովուրդն, որ պատերազմին ժամանակ իւր արեան մինչև վերջին կաթիլը թափած էր (°), մէկ մարդու պէս ոտք պիտի ելնէ. Քուրդերը չպիտի հանդուրժեն որ Արևելեան Ռումէլիի խալանց վիճակն ունենան իրենք ալ, և Ալպանիացիներէն աւելի լաւ դիրք մէջ գտնուելով, երբ ոտք ելնեն, Ալպանիացիներէն աւելի գործ պիտի կրնան տեսնել: Եւրոպա ի նկատ պէտք է առնու Քրդաց իրաւունքներն, ապա թէ ոչ, ինք ալ կը զղջայ ետքը:"

Կեցցե՜ն Քուրդերն, որք թէպէտ Ռուս սպահակաց առջևէն կը փախչին, կրնան՝ եթէ ուզեն՝ ամբողջ Եւրոպան տակն ու վրայ ընել՝ իբրև նոր վանդալներ. կեցցե՜ն Թէրճէմանը Հաքիքաթի դիւցազուններն, որք ի հարկին կրնան անգէն Հայերէ զատ ուրիշ տեսակ մարդիկ ալ ջարդել....

Ո՞չ ապաքէն բոլոր այս տեսարանը թատերական է:

Ենթադրեմք սակայն թէ Թէրճէմանը Հաքիքաթի խմբագիրը չափազանց պարզամիտ լինելով, և Ալպանիոյ և Արևելեան Ռումէլիի գործերն իւր Արևելեան երևակայութեան վրայ մեծ տպաւորութիւն ունենալով, ինք անկեղծութեամբ բան մը կ'ուզէ ըսել վերջապէս. Արդ, թէպէտ Թէրճէմանը Հաքիքաթի չարամտութիւնն ակներև է, մեք լաւատեսութեամբ, պիտի փորձեմք քննել լըջօրէն՝ թէ իւր վերոգրեալ խօսքերուն մէջ որ և է իմաստ կըրնա՞յ գտնուիլ:

Ալպանիացիք, որոց մէջ մեծ յուզում կը տիրէ այժմ, իրենց հայրենի երկրին հողն օտար իշխանութեան մը դէմ պաշտպանելէ զատ ուրիշ բան չեն ըներ. իրենք կը պնդեն, և ոչ ոք կը ժխտէ, թէ Գարատաղի թողուլ որոշուած տեղերն Ալպանիական հողեր են, և նկատելով որ այդ տեղերը զինուորութեամբ առնուած չեն, հաւանութիւն չեն տար որ Գարատաղցիք հոն մտնեն: Հետևաբար, ինչ որ ալ լինի կարգ մը դիւանագիտաց կարծիքներն, որք Արևելեան գործոց իրենց ... լուծումը տալու կը դժկամակին դեռ, սա ստոյգ է որ Ալպանիացւոց դիմադրութիւնը մեղադրելի չէ, ըստ որում ազգային իրաւանց պաշտպանութիւն մը միայն կը նշանակէ:

Գալով Պուլղարիոյ և Արևելեան Ռումէլիի խռովութիւններուն, Պուլղարաց կողմէ տեսած հարստահարութեանց, զորս, ինչպէս Մասիսի Քաղաքականներէն կրնայ տեսնուիլ ամեն օր, մեք ո՛չ կ'ուրանամք ոչ ալ կը թեթևցնեմք, ինչպէս սակայն Թէրճէմանը Հաքիքաթ կ'ընէ Հայաստանի հարստահարութիւնները. — գալով այդ խռովանաց վիճակին, կ'ըսեմք, անհերքելի է որ այդ տեղերու Պուլղարք, թէ՛ իրենց ստուար մեծամասնութեանն, թէ՛ իրենց քաղաքական կազմակերպութեանն և թէ՛ իրենց վայելած դաշինքի օգնութիւններէն օգուտ քաղելով, այնպիսի առաւելակշռութիւն և գերիշխանութիւն մը ձեռք բերած են, որ նոյն տեղերու ոչ-Պուլղար ժողովրդոց վնաս միայն կրնայ պատճառել:

Արդ, Թէրճէմանը Հաքիքաթի համակրութիւնը վայելող Քրդաց վիճակն ո՛չ Ալպանիացւոց, ո՛չ ալ Պուլղարիոյ կամ Արևելեան Ռումէլիի խռովանաց վիճակին հետ կրնայ բաղդատուիլ:

Եւ յիրաւի, Հայոց պահանջածն, ո՛չ Գարատաղցւոց նման ուրիշ ազգաց հողերուն տիրանալ է, ո՛չ ալ Պուլղարաց ըրածին պէս, իրենց քով բնակող ուրիշ ժողովրդոց վրայ առաւելակշռութիւն ունենալ է: Ի՞նչ կը շահի Թէրճէմանը Հաքիքաթ, երբ, իւր պարզամիտ ընթերցողաց մոլեռանդութիւնը գրգռելու համար կը յայտարարէ թէ Հայք թագաւորութիւն կ'ուզեն: Յայտնի է արդէն որ մեր ազգայինք այդպիսի պահանջում մը չեն ըներ. նոքա, ո՛չ թէ գերիշխանութիւն, այլ հաւասարութիւն կը պահանջեն. նոքա, ո՛չ թէ ուրիշները հարստահարելու զօրութիւն, այլ կարգ մը դարաւոր հարստահարութիւններէ փրկութիւն կը խնդրեն. այնպէս որ Հայոց պահանջած բարենորոգմանց մասնաւոր ձևը՝ Հայաստանի ուրիշ ոչ-Հայ ժողովրդոց ո՛չ մին վախցնելու բան մը չունի:

Դիւրաւ կը հասկցուի սակայն որ իրաց ներկայ ողբալի վիճակին պահպանութեանը մէջ շահ ունեցողք, այդ վիճակին մօտալուտ փոփոխութեան զրոյցներուն հաստատութիւն տալը տեսնելով, յուզուած լինին, և քանի որ խօսքը Քրդաց վրայ է, բոլորովին հասկանալի է որ Քուրդ աւազակաց և աւազակապետաց համար բարենորոգմանց ձայնն անախորժ գայ, մանաւանդ երբ այդ բարենորոգմունք մինչև ցարդ իրենց տեսածներէն քիչ շատ տարբեր բան մը լինել կը խոստանան: Բայց միթէ բոլոր Քուրդ ցեղն աւազակներէ՞ բաղկացեալ է. — ինչպէս կը տեսնուի, հոս Թէրճէմանը Հաքիքաթ նոյն իսկ իւր լարած թակարդին մէջ կ'իյնայ. եթէ Քուրդք ամբողջապէս քաղաքակիրթ ազգ մ'են, բարենորոգումներէ վախնալու պատճառ չպիտի ունենան, այլ ընդհակառակն, բարենորոգում պիտի պահանջեն, որպէս զի աւելի յառաջ ընթանան քաղաքակրթութեան մէջ. իսկ եթէ Քրդաց մէկ մասը քիչ շատ քաղաքակիրթ է, և մէկ մասն աւազակութեամբ կ'ապրի, այդ քիչ շատ քաղաքակիրթ մասը դարձեալ վախ չպիտի ունենայ բարենորոգումներէ, և միայն աւազակ մասը պիտի ցաւի՛ հարկէ. յորմէ կը հետևի որ՝ եթէ՝ ինչպէս Թէրճէմանը Հաքիքաթ կ'ուզէ հաւատացնել մեզ, ծանուցեալ բարենորոգմանց դէմ բոլոր Քուրդ ցեղը պիտի բողոքէ, պէտք է յայնժամ ենթադրել թէ բոլոր Քուրդ ցեղն աւազակներէ բաղկացեալ է: Այսպէս ահա, երբ Թէրճէմանը Հաքիքաթ Քուրդերն ընդհանրապէս կարծուածէն աւելի քաղաքակիրթ կ'ուզէ ներկայել մեզ, իւր ձախող փաստաբանութեամբ իւր նպատակին հակառակ դատավճիռ մը միայն կուտայ անոնց վրայ:

Թէրճէմանը Հաքիքաթի փաստաբանութիւնն կախում ունի ինքնինք այս անհամաձայնելի դիրքէն հանել. իսկ մեք կ'ըսեմք, և այս մեր համոզումն, որ՝ ինչպէս արդէն ըսինք, Քրդաց մէկ մեծ մասը քաղաքաց, գիւղաքաղաքաց և գիւղօրէից մէջ բնակող և ընդհանրապէս հանդարտ մարդիկ լինելով, ասոնք Հայոց խնդրած բարենորոգումներէն ո՛չ միայն չեն վախնար, այլ և իրապէս իրենք ևս կը փափաքին վայելել այդ բարենորոգումներն, ըստ որում Քրդաց աւազակութիւններէն յառաջ եկող անթիւ վնասները լոկ Հայոց վրայ չեն ծանրանար: Նոյնպէս, Քուրդ աշէյրէթներուն բռնութեանց դէմ գանգատողք միայն Հայերը չեն, այլ բազմաթիւ Թուրքեր և մանաւանդ Քուրդ ժողովուրդներ կան, որք հաւասարապէս կը գանգատին անոնցմէ: Բայց յայտնի է նաև որ Քրդաց մէկ կարևոր մասն աւազակ կամ նուազ կամաւորեալ աւազակութեամբ կ'ապրի, առաջին կարգի հարուստ աշէյրէթ սկսեալ մինչև այն գծուծ Քուրդն, որ միայն ձի մ'ունենալով, անդէն գիւղացի մը կ'ըսպաննէ, և անոր վրայէն կողոպտած սուր դրուշը քանի մ'օր կ'ապրի: Արդ՝ յիրաւ է որ այսպիսեաց համար բարենորոգմունք փափաքելի բաներ չեն, զի ծանուցեալ բարենորոգմանց, եթէ իրական հանդամանք մ'ունենան, անոնց առաջին արդիւնքը տեղական ժողովուրդն այդ կարգի Քուրդերուն աւազակութեանց ու կեղեքմանց դէմ պաշտպանել պիտի լինի: Բայց որովհետև Քրդաց աւազակ և կեղեքող մասը բարենորոգմանց դէմ է, չկրնար ըսուիլ թէ բոլոր Քուրդ ցեղն ոտք պիտի ելնէ այդ բարենորոգմանց գործադրութիւնը տեսնելով, և եթէ Թէրճէմանը Հաքիքաթի "Քուրդ պէյ"ն ալ չէ այն աշէյրէթն, զորս Ապէտտին փաշան Տիարպէքիրէն և Ահմէտ Մուխթար փաշան Կարինէն աքսորեցին, յայնժամ գանգատելու բան չունենար ի հարկէ:

Այսպէս ահա, Հայք, հարստահարութեանց դէմ իրենց ըրած գանգատանաց, և անոնց դարման տալու համար իրենց ըրած պահանջմանց մէջ ո՛չ թէ տեղական գերիշխանութիւն, այլ հարկն արդէն ապացուցուած հաւասարութիւն մը միայն խնդրելով, ակներև է որ իրենց քով բնակող խաղաղ ժողովուրդներն ամեն տեսակ վախերէ ազատելու չափ հեռի են Պուլղարաց ընթացքէն: Իսկ միւս կողմէն, ճշդիւ այն պարագայն թէ այս բարենորոգմունք վնասակար պիտի լինին Քրդական հարստահարութեանց, նոր ապացոյց մ'է թէ ո՛րչափ պէտք կայ իրական բարենորոգմանց:

Հայք չեն ուզեր Քուրդերը ջարդել, կողոպտել կամ անպատուել. բայց չեն հանդուրժեր նաև որ այսուհետև Քուրդք ըստ առաջնոյն 'ի գործ դնեն իրենց սպանութիւններն ու աւարառութիւնները: Հայք կը պնդեն թէ ա՛լ ժամանակ է որ 'ի գործ դրուին երկար ատենէ 'ի վեր խոստացեալ այն բարենորոգմունք, որք կենաց ու ընչից ապահովութիւն և փրկութեան ու դատարանաց մէջ հաւասարութիւն պիտի բերեն իրենց, և ժողովրդեան տուրքերը կանոնաւորելով՝ վերջ պիտի տան այն անթիւ կեղեքմանց, որք Հայկական գաւառաց մէջ գեղջուկ ժողովրդեան արիւնը կը քամեն: Միով բանիւ, Հայք չեն փափաքիր հարստահարիչներ լինիլ, և իրենց անցեալն ալ արդէն բաւական երաշխաւորութիւն մ'է ասոր. բայց միանգամայն չեն ընդունիր և չպիտի ընդունին որ այսուհետև ալ հարստահարուին թէ՛ Քրդաց կողմէ լինի, և թէ՛ ուրիշ որ և է տեսակ աւազակաց կողմանէ:

Այս է նաև, մեր հասկցածին նայելով, կայսերական կառավարութեան փափաքն, որ թէպէտ մինչև ցարդ չէ իրագործուած, արդիւնք մը չկայ որ այսուհետև ալ խոստումներու շրջանակին մէջ միայն մնայ: Հետևաբար Թէրճէմանը Հաքիքաթի մոլեռանդական հրատարակութիւններն որ և է օգտակար արդիւնք չունենալէ զատ, ըստ որում խնդիրըն արդէն չափազանց սուր է, — ընդհակառակն տէրութեան շահուց յոյժ վնասակար հետևանքներ ալ կրնան ունենալ: Հայք և Քուրդք ամենահին դարերէ ի վեր միշտ իրարու դրացի ժողովուրդներ եղած են, և երբ յարմար բարենորոգումներ լինելով, բազմաթիւ անպատեհութիւնք վերնան, կրնան ապագային մէջ շատ լաւ կենակցիլ իրարու հետ: Հայաստանի վիճակը մօտէն ճանչցողներու ներքին համոզումն այս է: Հետևաբար, երկրին ճշմարիտ շահուց ծառայող ամեն լրագրոյ պարտքն է՝ ոչ թէ օր ըստ օրէ այս երկու ժողովրդոց միջև թշնամութիւններն աւելցնելու նպաստաւոր հրատարակութիւններ ընել, այլ մանաւանդ ուշադրութիւն ընծայել այն բարենորոգմանց ու բարւոքմանց, որոց շնորհիւ կարելի է ամենակարճ միջոցի մէջ իրաց կանոնաւոր վիճակ մը հաստատել Հայոց և Քրդաց հայրենի գաւառներուն մէջ, այնպէս որ հիմնաւոր գանգատանաց ամեն պատճառ վերնալով, անդորրութիւն հաստատուի վշտահար սրտերու մէջ, ապահովութիւն գործառնութեանց մէջ, և արդարութիւն դատարանաց մէջ: Երբ այդ պատմական երկիրները քաղաքակրթելու համար այսպէս լուրջ ջանք մը լինի, և այժմէն բաւական կարևոր բարենորոգմանց, դիւրաւ պիտի տեսնուի թէ ինչպէս դառնակ կարծուած դայլ կարծածին հետ համաձայնութեամբ կրնայ գործել, և ինչպէս տեղական ժողովուրդն, ընդհանին և տէրութիւնը կը բարգաւաճին ու կը զօրանան: Թուրքիոյ մէջ ամեն հայրենասէր լրագրոյ պարտքն է ահա այս տեսակէտով քննել բոլոր այն խնդիրներն, որք Հայաստանի և Քրդաստանի վիճակին հետ ուղղակի կամ անուղղակի վերաբերութիւն ունին:

Ասոր համար է որ չեմք կրնար ըստ բաւականին պարսաւել ժամանակէ մ'ի վեր Թէրճէմանը Հաքիքաթի բռնած Քրդասէր ընթացքն: Իւր հրատարակութիւնք, ո՛չ միայն կառավարութեան խորին ուշադրութեան առարկայ լինելու չափ վնասակար են, այլ և բացարձակապէս անօգուտ են: Քաղաքակիրթ աշխարհը Թէրճէմանը Հաքիքաթէն չպիտի ուսնի ո՛չ Քրդաց ժողովրդեան նկարագիրն, ո՛չ ալ Հայոց քաղաքակրթութեան աստիճանն. բայց Թուրք մամլոյ մէկ կարևոր լրագրին այն օրինակ հրատարակութիւնները, բարձր շրջանակներէ ներշնչուած կարծուելով, տխուր տպաւորութիւն պիտի ընեն Եւրոպայի վրայ, որք պիտի կարծեն թէ մինչև ցարդ լուծած քիչ շատ օրինաւոր դժուարութիւններէ զատ՝ Օսմանեան կառավարութիւնը նոր տեսակ և բոլորովին ապօրէն դժուարութիւն մը կը հանէ օրինաւոր բարենորոգմանց դէմ: Թէրճէմանի Հաքիքաթի խմբագիրք, եթէ երբեք հայրենասիրական հեռատեսութիւն ունէին, պէտք էր ի նկատ առնուին այս փափուկ կէտն, երբ սանձարձակ կը յարձակէին Հայոց, և անոնց գլուխը գտնուող անձանց վրայ: Մեք զիրենք քիչ շատ անկեղծ կամ գոնէ պարզամիտ կարծելով, անօգուտ չհամարեցանք իրենց յարուցած չորս կարևոր կէտերուն ընդհանուր բացատրութիւններ ու պատասխաններ տալ: Թէրճէմանը Հաքիքաթի ընթերցողք գիտեն սակայն թէ այդ ... թերթը չդադրիր ամեն օր մեր ազգին վրայ ծիծաղելի զրպարտութիւններ և ձրի թշնամանքներ տեղալէ: Այսու ամենայնիւ, խնդրոյն էութիւնը քննելէ յետոյ, կը ներուի մեզ անշուշտ որ այդ թշնամանաց պատասխանելու չափ Թէրճէմանը Հաքիքաթի գծուծութեան չը համարիմք, թէ և, եթէ գործը նախատանաց վրայ լինի, տարակոյս չկայ թէ Հայք առաւելագոյն իրաւամբ նախատինքներ կրնան ընել: Բայց մեք մեր օրինակաւն իսկ կ'ուզեմք ապացուցանել թէ Հայք Քուրդերէն աւելի քաղաքակիրթ են, և ասոր համար է որ յօդուածիս հե-

չինակին լեզուն Թէրճէմանը Հաւգիգածի յօղուածագրաց լեզուին դէմ հակադատակեր մը կը կազմէ։ Կան սակայն այնպիսի կարեւոր կէտեր, որոց քննութեան մէջ մնացինք, կամ չատ հարեւանցի գրեցինք. սոր պատճառն երկրորդ անգամ բացատրելու պէտք չեմք տեսներ. —Երբ Թուրքիոյ մէջ հաւասարութիւն հաստատուի, կարեւոր եւ օգտակար հաւասարութեանց մին ալ անշուշտ Մամլոյ Հաւասարութիւնը պիտի լինի։ Բ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՎԵՐԸ

—

Հայկական պատմութեան մէջ յիշուած այս առաջին սովը չէ. քիչ երկիր կայ որ Հայաստանի չափ քանի հաշանդներուն չափ սովու ենթակայ ըլլայ ամենահին ժամանակներէ ի վեր. Հայ պատմագրաց չատեր գրեթէ ամեն դարու մէջ յաճախ սովու մեծամեծ դէպքեր կը յիշեն եւ ժողովրդին ու երկրին սովու հարուածներէն քաշած նեղութիւնքը կը նկարագրեն, ինչպէս Յովհան Կաթողիկոս, Թովմա Արծրունի, Մ. Ասողիկ, Մ. Ուռհայեցի, Վարդան պատմիչ, Սամուէլ Երէց, Սմբատ Սպարապետ եւ այլք։

Կան նաեւ առանձին յիշատակութիւններ* ցիր եւ ցան ձեռագիր գրեանց մէջ, զորոնք ժամանակակից անձինք կաւանդեն մեզ։

Ցիրուսի մեր երկրին աւերող պատահարները չատ են, բայց ասոնց մէ ամենէն աւելի սովը ծանր հարուածներ տուած է, մանաւանդ այն դարերու մէջ՝ երբ Հայաստան արկուր իշխանութեան ձեռք կամ օտարի գերիշխանութեան ներքեւ բոլորովին անկեալ եւ անօգնական կը մնար երբոր որ եւ է պատճառաւ մը սովը կուգար տիրել հայրենի երկրին Հայաստանեայց։ Այն ամենադառն վիճակին մէջ կը գտնուէի՞ն արդեօք գթախտ ձեռքեր, որ աղորմելի խեղճ ժողովուրդին, եւ կամ բաւէի՞ն նոյա խնամքը ա՞յնքան տառապելոց, այլ նոքա կը մաչէին անդ. նօթի եւ ասպաւէլ, չատ անգամ իրենց ցուրտ եւ հաշմեալ դիակունքը հող իսկ չառնէին . . . այսպէսով ամբողջ գաւառներ ամայի եւ անապատ կը դառնային, քանի քանի անգամներ այս ամենատաժելի պատահարը տխուր էջեր կը գրուէ ազգային Տարեգրութեանց արդէն արիւնաշաղախ թերթերուն մէջ . . . ։

Սովը ամենուրեք միեւնոյն պատճառներէ ծնունդ առած չէ, սորա պատճառք որչափ բնական են, այնչափ ալ քաղաքական, մերթ՝ կլիմայից տարօրինակ սաստկութիւնք երաշտութիւն, մարախ, գետնաշարժ եւ ողողմունք երկրին բերքերը փճացներ, ապականեր եւ մշակի ձեռքէ խլեր են իւր չոր հացը, իւր քրտնաջան աշխատութեան վաստակը, եւ մերթ՝ քաղաքային կամ արտաքին պատերազմունք, բարբարոսաց արշաւանք, հարստահարութիւնք եւ արգիլած են մշակութիւնը, արտ եւ անդաստան աւերեր են եւ ջնջեր. այս երկու պարագայից մէջ սովը սոսկալի ճիրաններով ամեն կողմ գրկած եւ մահ է սփռած մլլմնաւոր բնակչաց վրայ։

Սակայն Հայաստանի ամեն նահանգներն հաւասարապէս սովէ նեղուած չեն. Վասպուրական, Պարսկահայք, Միջագետք Հայոց եւ Արարատեան աշխարհին Արեւելեան եւ Հիւսիսային գաւառները չատ աւելի անգամներ այս պատահարին զոհ են դարձած. սոր պատճառը սա կրնանք համարել, որ այս երկիրները սահմանագլուխը գտնուելով յաճախ աւարառութեանց եւ արշաւանաց թատր կըլլային . . . ։

*Արժ. Ղ. Վ. Փիրղալէմեան Հայաստանի զանազան կողմերն ըրած երկարամեայ ճանապարհորդութեան ժամանակ մեծ խնամով հաւաքած է պատմական բազմաթիւ յիշատակարաններ, զոր մօտերս ի լոյս պիտի հանէ կարեւոր ծանօթութեամբք յաւելեալ։

Պատմութեան մէջ յիշատակեալ առաջին սովը կը հանդի վեցերորդ դարուն սկիզբը. այս թուականէս առաջ պատմագիրք խիստ չատ անգամ կը յիշեն, բայց այնքան առաջ չանցնիք որ եւ է յիշատակութիւն մը այս մասին, հաւանական է սակայն որ պատահած ըլլայ։

524. Գէնչապուհ Մարզպանին ժամանակ, Հայաստանի հիւսիսային գաւառաց մէջ սով ծագեցաւ։

763. Արաբացւոց Հայաստանի տիրապետութեան ժամանակ, Նոցա Ոստիկանները Հայաստանի մէջ ամեն կերպ յափշտակութիւնք եւ բռնութիւն ընելով, սով ծագեցաւ։

805. Կարին (Թէոդոսուպօլիս) քաղաքին աւելի սով մը ծագեցաւ ձմեռուան սաստկութենէն որ բալորճանքաններն եւ յարաբերութիւնք գոցուեցան։ Պատմիչ մը (Սամուէլ) կըսէ թէ օր եղաւ որ երեք հազար հոգի անօթութենէ մեռան։

918ին Վասպուրականի մէջ սով ծագեցաւ, Բագրատունի Թագաւոր Աշոտ Երկաթի օրով, երբ Ատրպատականի Յուսուփ Ոստիկանը Հայաստան գալով մեծամեծ վնասներ տուաւ ժողովրդին, մշակութիւն աշխատութիւնը դադրեցաւ եւ ասոնց յաջորդեց սով մի ահաւոր, չէ թէ միայն բնակիչները իրենց ինչքը ծախեցին, այլ նոյն իսկ իրենց որդիքը, պիղծ անասուններ կերան. եղան մայրեր, որք զաւակնին յօշոտեցին ու կերան. այսքան չէին նոյա տառապանք, հիւանդութիւնն ալ վրայ հասաւ եւ բազում գաւառներ անմարդաբնակ մնացին։

952. Աշոտ Գ. Թագաւորին օրով՝ սով տիրեց Հայաստանի հիւսիսային գաւառաց մէջ։ Այս սովուն պատճառը մարախն է որ նախորդ տարին ցամքեցուց այգիք եւ արտ, դաշտք եւ պարտէզք։

1032. Յովհաննէս Սմբատի օրով Վասպուրականի չատ գաւառաց մէջ սով տիրեց, երբ Թաթարք Հայաստան արշաւեցին եւ աւերեցին տարւոյն հունձքը։

1056. Բագրատունեաց անկութեան կործանմանէ քիչ ետքը պատահեցաւ այս սովը, ձմեռուան սաստկութենէն։

1076. Ալփասլան երբ Հայաստան արշաւեց, երկրին մեծ մասը գրկուեցաւ իւր արշաւէն. մէկ կողմէն բռնութիւնք եւ միւս կողմէն սովը չատ բնակիչներ հեռացուցին իրենց բնիկ երկրէն։ Այս սովը քիչ առնէն ընդհանրանալով մինչեւ Կիլիկիա հասաւ, եւ անընդհատ երեք տարի տեւեց։

1093. Հայաստանի հիւսիսային եւ արեւմտեան կողմերը սով ծագեցաւ. սոր պատճառն ալ Թաթարաց արշաւանքն եղաւ, որ 7 տարի աւելի կամ նուազ սաստկութեամբ շարունակեց։

1097. Սով ի Կիլիկիա, Ռուբինեանց Թագաւորութեան հաստատողին Ա.ի օրով։

1099. Միջագետաց մէջ սով ծագեցաւ, գլխաւորաբար Ուռհա քաղաքը նեղուեցաւ, որ երկու տարի տեւեց։

1128. Սով ի Միջագետս, երաշտութեան պատճառաւ։

1139. Սով ի Միջագետս, 3-4 տարի շարունակեց։

1223. Սով ի Հայաստան մի սաստիկ երաշտութենէ յետոյ։

1232. Սով ահաւոր ի Հայաստան եւ ի Կիլիկիա, Հեթում Ա.ի ժամանակ։ Թաթարք որ հարիւր տարի տիրացան մեր երկրին, այս Բարբարոսաց ապստամբութիւններէն երկիրը անմշակ մնալով սով ծագեցաւ. այս վիճակէն ազատելու համար ոմանք Կիլիկիա փախան, բայց դժբաղդաբար սովն ալ իրենց հետ բերին։

1252. Այնքան մարախ տեղաց որ մինչեւ անգամ ցորեկ առեն արեւուն լոյսը խաւարեցաւ. այս կենդանիները ինչ որ գտան, կերան, լափեցին. հունձք, կանանչեղէն, ծառոց տերեւք, բոյսք եւ պտուղք, այս պատճառաւ սով ծագեցաւ Վասպուրականի մէջ, որոյ բնակիչք ը վերստին բազմութեամբ գաղթեցին օտար երկիրներ։

1298. Դարձեալ սով տիրեց Կիլիկիոյ մէջ. Կոստանդին Բ.ի օրով։

1371. Սով ի Կիլիկիա, Ռուբինեանց ցեղին վերջին Թագաւոր Լեւոն Զ.ի օրով, երբ Եգիպտացիք Կիլիկիա յարձակեցան եւ ամենայն կոտորած եւ աւերմունք ըրին, սով պատճառեց։

1393. Լէնկթիմուր Հայաստան արշաւելով, ամեն կողմ աւեր ու սարսափ պատեց, սովն յաջորդեց անմիջապէս այս հրոսակաց, որ չատ գաւառներ անապատ դարձան, մինչեւ անգամ սովալլուկ ժողովուրդը պիղծ անասունք, գլուխ եւ նոյն իսկ զիրար կերան։

1431. Թիւրքմէնները Հայաստանը նուաճեցին, որ ամեն 20 տարի քանդեցին եւ կեղեքեցին խեղճ երկիրը, ուրկէ սով պատճառեց Հայաստանի Արեւելեան գաւառաց մէջ. այս սովը ինչպէս նախորդք ահագին կոտորած ըրաւ բնակչաց որոնք յուսահատաբար ցիր եւ ցան եղան օտար աշխարհներ։

1576. Երբ Պարսից եւ Օսմանցոց մէջ ծագած երկարատեւ եւ արիւնալից պատերազմները Հայաստանի արդիւնաւոր դաշտերը եւ մշակեալ տեղերը ասպ կոխան ըրին, մի սով տիրեց Հայաստանի Արեւելեան գաւառաց մէջ (Վասպուրական), չատ գիւղեր բոլորովին անշքացան. այս սովն հինգ տարի տեւեց։

1600. Նոյնը պատահեցաւ նաեւ Պարսից Շահաբաս Թագաւորին օրով երբ վերստին այն երկու դրացի ազգաց մէջ պատերազմ բացուեցաւ, մանաւանդ որ Շահաբաս բռնութեամբ աւերեց Հայ գիւղեր եւ տարաւ որպէս զի երբ Թշնամիք գան պաշար եւ բնակութիւն չկարենան գտնել։

1607. Հայաստանի մեծ մասը Օսմանցոց ձեռքը անցնելէն ետքը, չատ կողմեր ապստամբներ երեւցան որոնք այնչափ կեղեքեցին երկիրը որ սով տիրեց գրեթէ ամբողջ Հայաստան, ահա այս անգամ եւս բազմաթիւ ընտանիքներ հեռացան իրենց բնիկ երկրէն երթալ ի Լեհաստան, ի Մոլտաւիա եւ Կղիմսու կողմերը. այս սովը երկու տարի չափ տեւեց։

1743. Սով ի Վասպուրական, սոյն տարին դարձեալ Պարսից եւ Օսմանցոց մէջ պատերազմ ծագեցաւ, որով Արեւելեան մասին մէջ սով տիրեց։

1758. Երաշտութեան պատճառաւ Վասպուրականի քանի մը գաւառաց մէջ սով ծագեցաւ։

1813. Սուլթան Մահմուտի ժամանակ, Ռուսաց եւ Օսմանցոց մէջ ծագած պատերազմին հետեւանքն եղաւ սոյն տարուան սովը Հայաստանի հիւսիսային Արեւելեան կողմերը։

1840. Վասպուրականի չատ կողմերը մինչեւ Բաղէշ սով տիրեց երաշտութեան պատճառաւ, որ երկու տարի տեւեց։

1856. Արեւելեան պատերազմին ժամանակ, երբ Հայաստան դարձեալ երկու թշնամի ազգաց պատերազմներու թատր կըլլար, սով տիրեց չատ կողմեր, երկիրը փճացնելով։

1874. Փոքր Ասիոյ Արեւմտեան կողմերը սով ծագեցաւ նոյն տարւոյն ձմեռուան խստութենէն, որոյ տխուր յիշատակը տակաւին չէ մոռցուած։

1879-1880. Ամենուս ծանօթ է ներկայ սովը Վասպուրականի եւ Պարսկաստանի սահմանագլխոյն եւ Քրդստանի մէջ, ծանօթ իւր կատարածներովն եւ պատճառներովն. . .։

Ա. Պ[illegible]

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

—

ԹԷՀՐԱՆ

—

28 Ապրիլ 1880

. . . Խմբագրապետ.

Հարկը առիպեց ինձ որ 1871 Թըւին Թէհրան պատահած սովը նկարագրեմ, սակայն երկար լինելուն համար՝ աւելի լաւ համարեցի որ նոյն միջոցին մի եղբ. ի՛ն գրած յիշատակարանէս մէջ նա յաւելով, փախորդս կը խնդրեմ բարեհաճիք տպագրութեան արժանացնել զայն, յիշատակաց թեան նպատակս այս չէ որ իմ խակ գրածս ցոյց տամ կամ իր ընթերցողաց. քանի իրրեւ ակնարկ մի լոյս եւ ճիշդ տեղեկութիւն եւ Պարսից աշխարհեան Հայոց վրայ ունեցած խնամքը կուզեմ յայտնել մեր ազգային. եւ կուզեմ իմացնել չաւերուն թէ միութեան մէրը, ջանք եւ յարատեւութիւն ո՞ր սատիճան զօրութիւն ունին արդեօք, Թէհրանու սառսիկ սովի միջոցին Ռուսմիասիրաց ընկերութիւնն ջանից քանի անձ զրուցն ամսէրով մի փոքր ընկերութիւն կազմեց. այս ընկերութիւնն կարողացաւ այնպիսի մի սարսափելի փոթորիկի մէջէն հազարի մօտ անձ մեր ազգանոցմէ փրկել մահէն մի մարդ մեռնելոյ. որն որ օրական երեք չորս հարիւր մարդ կէն մեռնում քաղաքի մէջ, եւ օրերով անթաղ կէն մնում փողոցների մէջ. դա սով չէր, այլ մի անասելի պատիժ էր բոլոր Պարսկաստանի համար, մինչեւ մի յիշատակ կը մնայ Թէհրանու Հայերի սրտերին մէջ մինչեւ յաւիտեան, Նորին Ինքնակալ Վեհ. Շահի եւ նորա գործունեայ եւ մարդասէր Սիփէհսալար Ազամի արած խնամքը, որ իբրեւ ողորմած մի հայր գթած իւր տառապեալ որդւոց վրայ առանց խտրութեան օրական բնեմաւն լիար հաց առեց Տրիմար, եւ ուրիշ օգնութիւններ ըրաւ հիւանդանոցին. ուրիշ բանի Թէհրանու բարեգործեան համեմատ Տէրութիւնն, Հայոց ուսելի հաց առեց եւ օգնեց բան իւր ազգը, պէտք է յորմանց ընթերցողը թէ ինչ էր սորա պատճառն որ մեզ մէկ մ.էր Պարսկ գոյ եղան ազգ սավին, իսկ մեր ազգայինք առանց մի մարդ մեռնելոյ փրկուեցան անսասանելի վտանգէն։ Մի՛ զարմանար, ընթերցող, Թէհրանու փոքրաթիւ նորակազմ ընկերութիւնն՝ անձնուրաց ազգասիրական եռանդ, ջանք եւ յարատեւութիւն, զոհեց իւր անձնական 4 կամ 5 ամսական գործերն, գիշեր ու ցորեկ անխոնջ հետեւեցան այդ գործի վերայ, յաղթութիւններ յաջորդելով ստատ նուէրներ ստացան մեր հեռաւոր ազգայնոցմէ։ Կեցցե՛ն մեր ազգայինք, որ այսպիսի ժամերում չեն խնայեր իրենց առատ տուրքերն. իրաւ որ պէտք էր մի հրաշք համարել սա, որ Թէհրանու Հայերը չմեռան մերձ հազար անձ, թէ պանդուխտ, թէ քաղաքացի, թէ մօտակայ գիւղացիներ, կարօտ եղաւրքը որ սովամահ կորնչէին, գիւղացիներն փրկեցին նոցա կեանքը, հետ սովէ ճանապարհորդեցին իւրեանց գիւղերն ճանապարհի ծախք եւ թուղթն ալ տալով. այս՝, այսօր կարող ենք ճակատներս բաց պարծենալ ընդհանուր մեր ազգի առաջ մեր ըրած քաջութեամբն, որ Թէհրանու Հայը կատարեր է իւր եղբայրսիրութեան պարտքը, եւ դարձեալ այսօր չխնայեր իւր առատ նուէրն այդ մասին։

Մ. Յ. Բ[illegible]

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԿՐՕՆ. ԺՈՂՈՎՈՅ ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Ա.

Իւսկիւտարի բնակիչներէն Քօլէեան Յովսէփ անուն անձն՝ աւելի 23 տարի առաջ 'ի կենդանութեան անդ. հարազատ կնոջն իւրոյ կրկին ընդ այլում ամուսնացեալ յանցանքը գործած ըլլալուն համար՝ ինքն եւ իւր տղօրեին կինը Սուրբ Եկեղեցւոյ հաղորդակցութենէ մերժուած եւ չնորհաց մասնակցութենէ զրկուած էին։

Քօլէեան Յովսէփ՝ որովհետեւ Աստուծոյ պատուիրանին եւ Սուրբ Եկեղեցւոյ կանոնաց դէմ մեղանչած ըլլալը զղջագրով մը յայտնած է Ազգային Պատրիարքարանի ուսումն Ազգ. Կրօն. Ժողովը՝ նորա արտաքին զղջումն ու ապաշաւը տեսնելով ի պաշտօնէ կը յայտարարէ ի գիտութիւն ժողովրդեան թէ՝ զՔօլէեան Յովսէփ եւ զկինն որդւովքն հանդերձ վերստին ընդունած է ի ծոց Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ։

Կն.

23 Մայիս 1880

—

Բ.

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՐՕՆ. ԺՈՂՈՎՈՅ

Ցան երկու տարի առաջ Սամաթիոյ Թաղի բնակիչներէն՝ Սափրիչ Յովսէփ դուստր Ակիլինէ՝ Գաղատացի Ռաներից Մահսեսի Յակոբայ հետ կամուսնանայ ըստ օրինի. կինն երկու տարի իւր ամուսնոյն հետ կենակցելէ յետոյ անէն կը մեկնի, եւ այսօր ճիշդ եօթը տարի կայ որ Ակիլինէ կինն անյայտ է եւ չգտնուիր ու ի՛ ըլլալը։

Ազգ. Պատրիարքարանս այն կնոջ հետքը մայրաքաղաքիս մէջ բաւական ժամանակ որոնած եւ ո՛չ ստոյգ տեղեկութիւն ստացած ըլլալով, Ազգ. Կրօն. Ժողովս որոշմամբ արժան դատուած է այս Պաշտօնական Ծանուցմամբ հրատարակել յԱզգային լրագիրս եւ ամսեաց պայմանաժամաւ, որպէս զի ո՛վ ո՛ք գիտէ ո՛ւր է Սափրիչ Յովսէփայ դուստրը՝ երբեմն Ռաներից եւ այժմ Մերձնակար Գաղատացի Մահսեսի Յակոբայ Ակիլինէ անուն կինը մեռա՞ծ է՝ արդեօք թէ կենդանի, փութով ծանուցանէ Ազգային Պատրիարքարանի ի գիտութիւն եւ 'ի կարեւորն անօրէնութիւն։

Կն.

23 Մայիս 1880

Ը Զ Դ

Ինչպէս ամեն տարի, այս՞տարի եւս Հալիմ փաշայի ծառադարդպարտիզին մէջ պիտի կատարուի գիւղիս երկսեռ վարժարանաց տարեդարձի չքեղ հանդէսը, ուր եւ ի նպաստ պարտուցքարձման վարժարանաց խիստ վայելուչ հացկերոյթ մ'ալ՝ պիտի տրուի հանդերձ նուագահանութեամբ։

Ուստի այն ամեն ազգայինք, որոց քով նշանակութիւն ունի Ազգ. լուսաւորութիւնը, կը հրաւիրուին ի սոյն հանդէս յանուն քաջալերութեան ազգային ուսանող մանկտւոյն։

Տոմսակ կերակրոյ մէկ մէճիտիէ.
Առանց կերակրոյ մուտք 3 ղրշ.

Տոմսակները կը վաճառուին չուկան վարժարքի խանը Յարութիւն աղայի Մրմրեան, դարձեալ չուկայն փարչաճիները Զախաճի Մինաս աղայի, Թահմիզի դէմ Թէօմէքքինճի Աբրահամ աղայի, Թօփհանէին՝ քէօմիւրճի Ցիզրան աղայի խանութները։

'ի գիւղս Գործ Մասնաժողովոյ

Ատենադպիր	Ատենապետ
Տ[illegible]	Յ[illegible]
Բ[illegible]	Մ[illegible]

1880 Մայիս 25
Բ. Հիսար

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՌ ԶԵՌՆ

ԲԱՌԱՐԱՆ

—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԴԻՑԱԲԱՆԱԿԱՆ ՑԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

—

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ
Ն. Ձ[illegible]եան

Տէր եւ հրատարակիչ Վ. Մարգարեան կը ծանուցանէ՝ ամեն գրավաճառաց թէ կեդրոնատեղին է Մարգարեան գրատունը.

Գին 10 Ֆրանք. Գաւառաց համար զեղչ կըլլայ։

—

ՏՐԶԱԳԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԻՄ ԹԱՂԻՍ ՄԷՋ

—

Գրեց
ՇԱՐԺԵԱՆՑ

—

Գին 2 դահեկան

Ընթերցմանութեան արժանի տետրակ մ'է, լաւ գրուած, որ ազգային ընդհանուր վիճակին, մանաւանդ ազգային դաստիարակութեան վրայ օգտակար խորհրդածութիւններ կը պարունակէ։

Advertisements referring to British or American Goods, etc., are exclusively received for this Paper at
EUG. MICOUD'S Foreign Advertising Agency 139—140, Fleet Street, London.

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷ
ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ

1880 ՄԱՅԻՍ 1 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 31

ՊՈՍՓՈՐԻՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական եզերք	Թիւ
11	Ենիմահալլէն Մէզարպուրնու. Պէյիւքտէրէ Թարապիա Ենիքէօյ Սթէնիա. Պօյաճըքէօյ. Ռումելի Հիսար. Պէպէք. (Առնաւուտ գիւղի չ-գիննալին հետ պիտի հաղորդակցի.)	33
12	Ենիմահալլէն Մէզարպուրնու. Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենի. գիւղ Էմիրկեան. Ռ Հիսար Պէպէք:	34
12 45	Ռ Ա. Գավագէն Ենիմահալլէ. Մէզարպուրնու. Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենիքէօյ. Էմիրկեան Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար. Պէպէք. Առնաւուտքէօյ. (Ուրբաթ օրերը Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ):	18
2 30	Մէզարպուրնու. Պէյիւքտէրէ. Թարապիա, Ենիքէօյ. Սթէնիա Էմիրկեան. Պօյաճըքէօյ. Ռ Հիսար. Պէպէք. Առնաւուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ.	33
3 15	Ենիմահալլէն Մէզարպուրնու. Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենիքէօյ Էմիրկեան. Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Առնաւուտքէօյ, Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ:	34
5	Ենիմահալլէն Մէզարպ. Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենիքէ. Էմիրկեան. Ռ. Հիսար, Պէպէք. Առնաւուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ.	13
6 15	Ենիմահալլէ. Պէյիւք. Թարապ. Պէյքօզ Ենիքէ. Միւրկիւն. Գանլըճա. Ռ. Ա. Հիսար. Գանտիլլի. Առնաւուտքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյի. Օրթաքէօյ. Գուզկունճուք. Պէշիկթաշ. Խասգիւղ :	4
8	Ռ. և Բ. Գավագ. Ենիմահալլէ. Մէզարպուրնու. Պէյիւքտէրէ Թարապիա. Պէյքօզ. Ենիքէօյ. Էմիրկեան. Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար, Պէպէք. (Ուրբաթ օրերը Սթէնիա) :	20
10	Մէզարպուրնուէն Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենիքէօյ, Էմիրկեան, Ռ. Հիսար, Առնաւուտքէօյ. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ:	19

Ժամ	Ասիական եզերք	Թիւ
11 15	Առնաւուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ:	2
11 45	Առնաւուտքէօյ, Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ	25
12 15	Պէպէք, Առնաւուտքէօյ. Գուրուչէշմէ Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ:	19
1	Առնաւուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ.	2
1 45	Առնաւուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ. Գուզկունճուք Պէշիկթաշ Գապաթաշ :	25
2 30	Առնաւուտքէօյ. Գուրուչէշմէ. Օրթաքէօյ, Գուզկունճուք. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ. (բացի ուրբաթէ):	19
10 15	Առնաւուտքէօյէն ուղղակի կամուրջ :	21
10 45	» » »	4

Ժամ	Ասիական եզերք	Թիւ
11 15	Պէյքօզ, Բաշապաղճէ. Ըփիօմ փաշա մահալլէսի. Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի. Գուզկունճուք :	21
11 15	Առնաւուտքէօյ. Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյ. Գուզկունճուք. Գապաթաշ:	4
12	Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Պէյքօզ, Բաշապաղճէ. Գանլըճա. Ա. Հիսար, Գանտիլլի. Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյի. Գուզկունճուք Գապաթաշ. (Ուրբաթ օրերը ժամ 12 30ին).	17
1 30	Պէյիւքտէրէ. Թարապիա. Պէյքօզ, Բաշապաղճէ. Ը. Բ. մահալլէսի Գանլըճա. Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյի. Գուզկունճուք. Գապաթաշ: (Բացի Ուրբաթէ :	20
3 45	Պէյքօզ, Բաշապաղճէ. Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլլի. Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյ. Գուզկունճուք. Գապաթաշ:	21
8 45	Պէյիւքտէրէ Պէյքօզ. Բաշապաղճէ. Գանլըճա. Ա. Հիսար Գանտիլլի. Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ Պէյլէրպէյ. Գուզկունճուք. Խասկիւղ. (Ուրբաթ օրերը Ըփիօմ փաշա մահալլէսի):	25
9 15	Վանիքէօյէն ուղղակի սամուրջ :	2

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ	Եւրոպական եզերք	Թիւ
12 15	Գապաթաշ. Խասկիւղ. Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաք. Պէյլ. Չէնկ. Առնվ. Գանտ. Ա. և Ռ. Հիսար, Գանլ. Էմիրկեան, Ենիք. Պէյքօզ Թարապ. Պէյիւք. Ենիմահ:	4
1	Պէշիկ. Օրթաք. Առնավ. Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Ենիք. Թար. Մէզարպ. Պէյիւք.	33
2	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչէշ. Առնվ. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Սթէնիա. Ենիք. Թար. Պէյիւք. Մէզր. Ենիմ.	34
3 15	Պէշիկ . Օրթաք . Առնավ. Պէպէք Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Ենիք. Թարապ. Պէյիւք. Ենիմահալ.	18
5	Գապաթաշ. Պէշիկ . Օրթաք . Գուրուչէշմէ. Առնավ. Պէպէք. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Էմիրկեան. Ենիք. Պէյքօզ, Թար. Պէյիւք. Մէզարպուրնու. Ենիմահալլէ. Գավագլար .	20
6 30	Խասկ. Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաքէօյ. Պէյլէրպէյի Չէնկէլքէօյ Առնաւուտքէօյ Գանտ. Ռ. Հիսար. Պօյաճըքէօյ. Գանլըճա. Ենիքէօյ. Թարապիա. Պէյիւքտէրէ :	25
8 15	Պէշիկթաշ. Օրթաքէօյ. Առնաւուտ. Պէպէք. Ռ. Հիսար Միրկիւն. Ենիք. Թարապիա. Պէյիւքտէրէ Մէզարպուրնու :	19
10	Առնավ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճ, Էմիրկ. Ենիք. Թարապ. Պէօյիւք. Մէզարպ. Ենիմահ :	33
10 40	Պէշիկ, Օրթաք. Առնավ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճըքէօյ. Էմիրկ. Սթէն. Ենիք. Թարապ. Պէյիւք. Մէզարպ. Ենիմ.	18
11 10	Պէպէք Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Սթէն. Ենիք. Թարպ. Պէյիւք. Մէզար. Ենիմահ:	20

Ժամ	Ասիական եզերք	Թիւ
12 15	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Առնաւուտ:	2
12 45	» »	25
2	Ուղղակի Առնաւուտքէօյ (Բացի ուրբաթէ):	19
9 30	Գապաթ. Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Առնվ.	24
10 15	Գապաթաշ Պէշիկ. Օրթաք. Գուր. Առնավ.	4
11 5	Գապա, Պէշիկ, Օրթաք, Գուրուչ. Առնավուտ.	25
11 40	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուրուչ. Առնավ. Պէպէք:	19
12	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուրուչ. Առնավուտ.	4

Ժամ	Ասիական եզերք	Թիւ
2 15	Խասկիւտար Գուզկ. Պէյլ Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաշապ. Պէյքօզ: (Ուրբաթ օրերը Ըփիօմ փաշա մահալլէ պիտի երթայ) :	21
8 30	Գուզկունճուք. Պէյլէրպէյ Չէնկ . Վանիքէօյ :	2
9 30	Գուզկ. Պէյլէրպ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաշապ. Պէյքօզ, Մէզարպ. Ռ. և Ա. Գավագ : (Ուրբաթ օրերը ժամ 10ին):	17
10 30	Գապաթ. Գուզկ, Պէյլ Չէնկ. Վանիք. Գանտիլլի, Ա. Հիս, Գանլ. Չուպուգ, Բաշ. Պէյքօզ, Թրպ, Պէյիւք: (Բացի ուրբաթէ):	34
11 10	Գուզկ . Պէյլ Չէնկ. Վանիք. Գանտիլ. Ա. Հիսար , Գանլճ. Բաշապ.. Պէյքօզ :	21
11 40	Գապաթ. Գուզկ . Պէյլ. Չէնկ . Վանիք. Առնավուտ.	2

ԻԼԱՆ

Տէրսաատէթ մէ պիլտար սէլա-սէ իլէ Զամթալճաաա պուլունան ա-սաքէրի չահանէ իլէ միւթեֆերրիգ-մահալլէրէ մէ ախվալիրէ ասղըւ-եա հարպիյէ նէզարէթի ճէլիլէսին-աէն ներմի սարֆ ու թեսլի օլուն-մագ իւզրէ իշպու սօգաան սիթը սէնէսի հազիրան իպթիտասընտան սօղ սան սէնէսի Մայիս գայէ-սինէ գատար մահ պէ մահ եւ-մի պինաէն եւմ սէքսէն պին գը-յէ րատտէսինաէ օլարագ աղըմտար-նա լուզում կէօրիւնէն բահմըն պիր սըլրըղ եանի հազիրանաէ պիտաճագ-լահմըն պէհասինդ-ունտօլութ ընտէն ին-դըլաի միւատէթինէ գատար աէ-բօզիթօ օլըն. չարթը մէ շէրայիթի սաիրէսի իլէ եւգիւլիւք պիթուն եւգ գըուշ հիսապի իլէ պէհէր դըյէսի պէշ պուչուգ գըուշտա օլարագ թա-լիպի եօհտէսինտէ օլաղ Մայիսի բուլմիսին եւկիրմի սէքիզինճի Չէ-հարշէնպէհ կիւնիւնէ գատար հէր կիւն սաաթ ալթըտան օն գատար միւնագասաը պիլ իճրա եւմի մեզ-քիւրտէ գարարը գաթիի վերիլէ-ճէյինաէն, թէնզիլի ֆիաթլէ իթա-յէ թալիպ օլանլարըն մէ երթեսի բէնշէնպէհ կիւնիւ սաաթ օն պիրէ գատար տա եւգաթէ պէշ թէնզիլի-նէ բաղլը պուլունանլարըն հար-պիյէ նէզարէթի լէվազըմաթ տախ-րէսինէ կէլմէլէրի ։

Տէրսաատէթ մէ պիլտար սէլա-սէ իլէ Զամթալճաաա պուլունան ա-սաքէրի չահանէ իլէ միւթեֆերրիգ-մահալլէրէ մէ ախվալիրէ ասղըւ-աան ասղըւյա հարպիյէ նէզարէ-թի ճէլիլէսինաէն ներմի սարֆ ու թեսլի օլունմագ մէ բէահի կէօմ-րիւքլէ գարանը սագլըդ աէյիր-մէնի խոկէլէնէնտէ] թէսլիմինէ գա-տար մէսարիֆի միւթեահհիտէ ա-իտ պուլունմագ մէ իշպու սօգաան սիթը սէնէսի հազիրանը իպթիտա-սընտան նիհայէթինէ գատար միւսաֆերէտ լուզում կէօրիւնէն եւգ պին քիլէ թունտ եումուշագ պուղտայըն պէ-հէր քիլէսի էլլի սէքիզ լիպրա կէլ-մէք մէ պիր լիպրա նոգսան կէլիր իսէ պուղտայ իլէ էլլի սէքիզ լիպ-րայա թօլաուրուլմագ մէ էլլի էօ-գղ լիպրաաան աշաղը կէլմիյէն հալ-աէ գապուլ օլունմամագ մէ մէմ-հուր նիւմունէսինէ թէխամի իլէ-միւթաբըգ օլմագ մէ պէհասը օ-նար պին քիլէսի թէսլիմ օլուն-մադըգճա վերիլէճէք օլան մագպուզ սէնէտլէրինի միւտահալէ-սինին խիթամընտա նըսֆը հէսապ մէ նըսֆը ախիրի մագպուզ թահ-սիլաթ իթիլարէն օն պէշէր պին միւտուրիմաէ իրի թագսիթ իլէ հարպիյէ խաղինէսինաէն վերիլմէք մէ եւգլիւք պիթուն եւգ գըուշ հիսապի իլէ իւթա օլունմագ չարթը մէ շէրայիթի սաիրէսի միւթեֆերրիխա-սի իլէ մէգրիւր եւ միւտաար պուղ-տայըն պէհէր քիլէսի օթուզ պէշ պուչուգ գըուշտա թալիպի եօհտէ-սինտէ օլաղ մայիսի բուլմիսին եւ-կիրմի սէքիզինճի Չէհարշէնպէհ կիւնիւնէ գատար հէր կիւն միւնա-գասաը պիլ իճրա եւմի մեզքիւր-աէ գարարը գաթիի վերիլէճէյին-աէն, թէնզիլի ֆիաթլէ իթայէ թա-լիպ օլանլարըն մէ օթուզ պիրինճի ճումա իրթեսի կիւնիւ սաաթ օն պէշէ գատար տա եւգաթէ պէշ թէնզիլի-նէ բաղլը պուլունանլարըն նէզա-րէթի միւշարիլէյհա լէվազըմաթ տախրէսինէ կէլմէլէրի ։

26 մայիս 1296

Տէրսաատէթ մէ պիլտար սէլա-սէ իլէ Զամթալճաաա պուլունան ա-սաքէրի չահանէ հայվանաթը իլէ միւթեֆերրիգ մահալլէրէ մէ ախ-վալիրէ ասղըւաան ասղըւ հարպի-յէ նէզարէթի ճէլիլէսինաէն չախ-մաղարը մարիֆէթլէ ներմի սարֆ ու թեսլի օլունմագ մէ բէահի կէօմ-րիւքլէ անպարը մէգրիւր խոկէլէ-սինտէ թէսլիմինէ գատար պիլճիւմ-լէ մէսարիֆի միւթեահհիտէ աիտ պուլունմագ մէ իշպու սօգաան սի-թը սէնէսի հազիրանը իպթիտա-սընտան թէմմուզ գայէսինէ գա-տար շէհրի տօգսան պին քիլէ թունտ ալ պուղտայըն պէհէր քի-լէսի օն պին ասղը կէլմէք մէ մէմհուր նիւմունէսինէ թէխամի իլէ միւթաբըգ օլմագ մէ բահասը օլար պին քիլէսի թէսլիմ օլունմա-դըգճա վերիլէճէք օլան մագպուզ սէնէտլէրինի միւտահալէսինին խիթամընտա նըսֆը հէսապ մէ նըս-ֆը ախիրի մագպուզ թահսիլաթ իթի-լարէն օն պէշէր պին միւտուրիմաէ իրի թագսիթ իլէ վէրիլմէք մէ եւգլիւք պիթուն եւգ գըուշ հիսապի իլէ իւ-թա օլունմագ չարթը մէ շէրայիթի սաիրէսի միւթեֆերրիխասը իլէ մէգ-

փիւր իւ միւտաար չախիրին պէհէր քիլէսի օն պէշ գըուշա թալիպի եօհտէսինտէ օլաղ մայիսի բուլմի-նին եւմի թօգուզունճու բէնշէնպէհ կիւնիւնէ գատար հէր կիւն միւնա-գասաը պիլ իճրա եւմի մեզքիւր-աէ գարարը գաթիի վերիլէճէյինաէն, թէնզիլի ֆիաթլէ իթայէ թալիպ օլանլարըն մէ օթուզ պիրինճի ճումա իրթեսի կիւնիւ սաաթ օն պէշէ գատար տա եւգաթէ պէշ թէնզիլինէ բաղլը պուլու-նանլարըն նէզարէթի միւշարիլէյհա լէվազըմաթ տախրէսինէ կէլմէլէրի ։

26 մայիս 1296

Գ. Նորայր Բիւզանդացւոյ Գաղղիերէն—Հայերէն ընդարձակ բառարանին տպագրութիւնն սկսած է. առաջին, երկրորդ, երրորդ և չորրորդ թերթերն արդէն հրատարակեցան ։ Առ այժմ կանոնաւոր կերպով չաբաթը մէկ թերթ կ'ելնէ, քանի մը չաբաթ յետոյ երկու թերթ ելնել պիտի սկսի ։ Նոքա որք բաժանորդ չեն գրուած և չեն կրնար մի անգամ ընդ միշտ մէկ ու կէս ոսկի վճարել, կրնան թերթ առ թերթ գնել, որ 60 փարա է ։

Գլխաւոր մթերանոցն է Ֆրէնկեան գրավաճառանոցը. կը գտնուի նաև ամեն Հայ գրավաճառաց քով. Արշակ Էֆէնտիի Թղթավաճառանոցին ի Ղալաթիա. Ալիքսան Աստուրեան էֆէնտիի Անդգիական գրավաճառանոցն ի Ղալաթիա, Հէնտէկ Սօգագը, Աշտարակին տակը, նոյնպէս Գ. Վալսի քով, ի Մեծ փողոցն Բերայի ։

ՃՇԳՐԻՏ ՊԱՏԿԵՐՔ
ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԱԶԳԱՅՆՈՑ
ՎԻՄԱԳՐԵԱԼ

Ռուբինեան Աստուածատուրեան

Սոյն նկարիչը՝ որ Ազգային մատենադարանի մրցման մէջ ճարտար գտնուելուն առաջին մրցանակն առ. ժանացած է, այս անգամ թէ՛ 'ի Թուրքիա, թէ՛ 'ի Ռուսիա, թէ՛ 'ի Հնդիկս և թէ այլուր գտնուած կենդանի և մեռեալ յիշուն նշանաւոր Ազգայնոց պատկերներն հաւաքելով վիմատիպ 'ի լոյս ընծայեց ։

Բովանդակութեան արժանի է յիշեալ էֆէնտին՝ որ մտադիր է նաև Ազգիս նշանաւոր կղերականներուն, արդի խմբագրապետաց, Տպագրապետաց և հանրածանօթ դասախօսաց պատկերները 'ի լոյս ընծայել, որ վարժարանաց, Ազգ. ընկերութեանց գրասենեակներու և ամեն Հայ տան սրահներու գլխաւոր զարդը կրնայ համարուիլ ։

Ջերմին ազգայինք պէտք է փութան սոյն պատկերներէն գնել, զի դժբաղդաբար պատճառաւ մը խիստ սակաւաթիւ տպուած են ։

Գինը խիստ չափաւոր՝ 10 դահեկան ։

Կեդրոնատեղին է մեր դրատունը ։ Վաճառ Յ. Մուշեղեան
21 մայիս 1880 ի Պոլիս
Մէրճան Չարշու թիւ 57
Մարգարեան գրատունը

ԱԼՖՐԷՏ ՏԸ ՄԻՒՍԷ
ՆՈՐ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ՏԵՏՐ Բ.

Թարգմանեց ընդարձակ

Պետրոս Թերզեան

Կը ծախուի Մ. Գուկասեան գրատունը ։ Գին 2 ղրուշ ։

ԸՆԹԱՑՔ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

Պատկերազարդ

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Նախապատրաստական առաջին տարւոյ համար

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
Գ. Ա. Մուրեան

Ցիկլն Բար–Բարբանթիէի սոյն դասագիրքն 'ի Հայ յեզլով, բազում պատկերօք զարդարուն և Արամեան տպագրութեամբ 'ի լոյս է ընծայուած ։ կեդրոնատեղին է Արամեան գրատուն, Զաքմաքճըլար փողոց, Ցակոբեան խան ։ Կը գտնուի նաեւ ամեն Հայ գրավաճառաց քով ։
Գին 3 ղրուշ արծաթ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
Գրեց
Գ. Հայրապետ Շահպէգլեան
Դասատու Թուաբանութեան

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Կը ծախուի Եէնի–ճամի, Զինճիրլիքէր ճաատէսի թիւ 2 Մ. Գուկասեան գրատունը և ուրիշ գրավաճառաց քով ։ Գին 1 ֆրանք ։

ՄԻՀՐԱՆ ԱՐԻԿԵԱՆԻ
ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կիւլաէսթէի մահարբէթը բեսմէյէ՝ մէ գալը բէսմէյէ. որ հինգ տեսակ գրով ձեռագիր նամականի մ'է, և ամեն տեսակ պաշտօնական աղերսագիր ու նամակներ նաև պիտանի ճառեր կը պարունակէ ։ Գին 6 ղրուշ.

Տարիրք օսմանեան լեզուի, որ Օսմ. լեզուի յատուկ Թուրք. Պարս. և Արաբ. քերականութիւն մ'է գին 5 ղրուշ ։

Հաւընտիր քաղուածք Օսմ. Պարս. և Արաբ. լեզուի, հանդերձ արտասանութեամբ. Գին 3 ղրուշ ։

UNITED SERVICE
SOAPTABLET

ՕՃԱՌ

Անուշահոտ օճառ, մորթը կը կակուղցնէ ու լեղի ջուրով ալ կը փրփրի, տեսակը խիստ ազնիւ ու գինը շատ աժան է. կը ծախուի Կ. Պոլիս Ղալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան ։

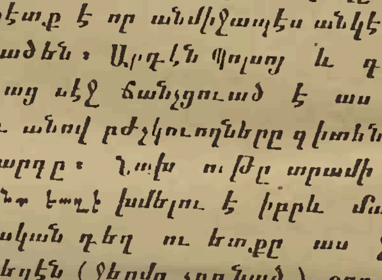

ՋԵՐՄԻ ԴԵՂ

Տօքթոր Այերի ջերմի դեղը ամեն որ և իցէ տեսակ ջերմ իսկոյն կը բժշկէ. այս դեղ մը որ առոր չափ օգտակար ըլլայ ջերմի, ջերմ բռնողները պարապ տեղը կը տանջուին քանի որ սա դեղը կայ, պէտք է որ անմիջապէս անկէ գործածեն ։ Արդէն Պոլսոյ և գաւառաց մէջ ճանչցուած է սա դեղը ու անով բժշկուողները գիտեն անոր յարգը ։ Նախ ութը դրամի չափ հինա եաղը խմելու է իբրև մաքրողական դեղ ու ետքը սա ջերմի դեղէն (ջերմը չբռնած) օրը չորս անգամ մէյմէկ անուշի դգալ ու ջրի հետ խառնելով խմելու է, անմիջապէս կանցնի ։ Շիշը ութսուն քիչ տալու է. կը ծախուի Կ. Պոլիս Ղալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան ։

Լրագիրս ամեն օր կը հրատարակուի՝ բաց 'ի կիրակի և տօն օրէրէ ։

Բաժանորդագրութեան տեղն է Ղալաթիա Սանսըրճըլար Ճատտէսի թիւ 198, Նօրօ խան Մասիսի խմբագրատունը ։ Իսկ գաւառաց մէջ հետևեալ հաղորդակցաց գրասենեակները.

ԿԱՐԻՆ. Յօհաննէս էֆ. Տ. Մելքիսեդեկեան.

ԵՐԶՆԿԱ. Յ. Շաւարշ էֆ.

ՍԵԲԱՍՏԻԱ. Նազարէթ էֆ. Յ. Խաթամօղլեանց.

ՍԱՄՍՈՒՆ. Եղիազար էֆ. Մուրատեան.

ԿԻՐԱՍՈՆ. Գ. էֆ. Խ. Մագմանեան.

ՌՈԴՈՍԹՕ. Արժ. Տ. Արիստակէս աւագ քահանայ Փէշլեան.

ԶՄԻՒՌՆԻԱ. Սիրահամ էֆ. Պէրկամալեան.

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Խորէն էֆ. Էսկիճեան.

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Ս. Էթմեքճեան էֆ.

ՆԻԴՈՒԿԻԱ.

ՔԱՐԲԵՐԴ և ՏԷՐՍԻՄ. Կիրակոս էֆ. Ն. Ղազանճեան.

ՄՈՒՇ. Յակոբ էֆ. Ծերունեան.

ՎԱՆ.

ԲԵՐԻԱ. Սերոբ » Խարաճեան.

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ. Թովմաս էֆ. Թաշճեան.

ԵԴԵՍԻԱ. Գէորգ էֆ. Ոսկերչեան.

ՖՕՔՇԱՆ. Ֆէրհատ » Ս. Ֆէրհատեան.

ՏՓԽԻՍ. Պ. Նիկողայոս Տ. Ղևոնդեան.

ԿԱԼԿԱԹԱ. Պետրոս էֆ. Հէքիմեան.

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԽԻԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
ՂԱԼԱԹԱ ՆՕՐՕ ԽԱՆ